❖ دو)

تعبیر مرحوم شیخ که می فرماید «او شرطی بمعنی اعتبار اشتراطه فی صحة البیع» شاید با مسامحه همراه باشد، چراکه این جمله یعنی: «لازم است که در ضمن بیع، اعلام کردن را متبایعین شرط کنند» در حالیکه قطعا چنین چیزی مراد شیخ نیست، و لذا احتمالاً «اشتراطه» زائد است و جمله آن است که آیا وجوب اعلام شرطی است یعنی آیا صحت بیع متوقف بر اعلام است یعنی آیا اعلام شرط صحت بیع است «بمعنی اعتباره فی صحة البیع»

❖ سه)

اینکه مرحوم خویی روایت معاویة بن وهب را ظاهر در وجوب نفسی می دانستند مورد اشکال واقع شده است، برخی از بزرگان نوشته اند:

«لم یظهر لی دلالة ذلک علی نفسیة الوجوب، إذ الوجوب الشرطی أیضا لا یکون إلّا لنکتة، و لعلّ الشارع جعل الإعلام شرطا للبیع بداعی صون المشتری عن الوقوع فی الحرام الواقعی.» [1]

توضیح:

۱. مرحوم خویی به این علت، وجوب اعلام را نفسی می دانستند که می گفتند غرض مولا آن است که مشتری در حرام نیافتد. حال چه اشکال دارد که همین علت، باعث شود که بگوییم وجوب اعلام شرطی است (یعنی شرط صحت بیع اعلام است) چراکه وجوب شرطی هم به علتی حاصل می شود.

❖ چهار)

اینکه مرحوم خویی می نویسد: اگر می دانیم که مشتری در حرام نمی افتد لازم نیست اعلام کنیم، اگر اصلاً مبیع را به دست مشتری نمی دهیم نیز لازم نیست اعلام کنیم، سخن کاملی است ولی همین طور است اگر:

«بل یمکن منعه أیضا فیما لو علم بعدم تأثیره فیه لکونه ممّن لا یبالی بالدین، إذ لیس وجوب الإعلام لمصلحة فی نفسه بل یکون طریقیّا للتوصّل به إلی إحراز الواقعیات نظیر وجوب الاحتیاط.» [2]

❖ پنج)

در مورد خبر اسماعیل (فلا تبعه الا لمن تبین له فیبتاع للسراج) مرحوم خویی قائل به ظهور روایت در وجوب نفسی شده بود بر این مطلب اشکال شده است:

«فالظاهر من قوله علیه السّلام فی خبر إسماعیل بن عبد الخالق: «و أمّا الزیت فلا تبعه إلّا لمن تبیّن له فیبتاع

۱. دراسات فی المکاسب المحرمة؛ ج۲، ص: ۱۰

۲. دراسات فی المکاسب المحرمة؛ ج۲، ص: ۱۰

للسراج» أیضا هو الإرشاد إلی فساد البیع بالنسبة إلی من لم یبین له. فیظهر منه الاشتراط أیضا.» [1]

دلیل ایشان آن است که:

«إذ المتبادر من الأمر و النهی الواردین فی باب المرکبات الاعتباریّة من العبادات و المعاملات هو الإرشاد، فیکون الأمر فیه إرشادا إلی الشرطیّة.» [2]

ما می گوییم:

چه فرقی است بین روایت معاویة بن وهب و روایت ابو بصیر (که در هر دو امر آمده است) جز آنکه در یکی «إذا» آمده است و در دیگری نیست.

در حالیکه چون بیع واجب نیست، عطف در «بعه و بیّنه» ظهور در همان تعلیق دارد. مثل اینکه من می گویم اگر می خواهی مشهد بروی با هواپیما برو یا از من می پرسی مشهد بروم می گویم «هواپیما بگیر و برو».

امّا در هر دو صورت ظهور روایات در شرطیت تمام نیست.

❖ **شش)**

نکته ای که لازم است در کلام مرحوم شیخ مورد عنایت قرار گیرد آن است که مرحوم شیخ مسئله را به گونه ای مطرح کرده اند که بحث فراتر از باب بیع و یا باب نجاسات است **چراکه** ایشان می نویسد:

«وجوب إعلام الجاهل بما یعطی إذا کان الانتفاع الغالب به محرّماً بحیث یعلم عادة وقوعه فی الحرام لو لا الإعلام.» [3]

❖ **هفت)**

درباره روایات افتاء به غیر علم ممکن است اشکال و جوابی مطرح شود:

«لا یقال: الإفتاء بغیر علم من أظهر مصادیق الافتراء علی اللّه و علی رسوله، و هو بنفسه ممّا یشهد العقل و النقل علی قبحه و حرمته، فلیست حرمته من جهة التغریر و التسبیب. فإنه یقال: لا منافاة بینهما، إذ من الممکن حرمة شیء و مبغوضیته بوجهین أو بجهات. فالمفتی بغیر علم کما یستحق العقوبة بسبب افترائه کذلک یلحقه أوزار من عمل بفتیاه.» [4]

❖ **هشت)**

روایاتی که به کراهت احکام نجس به بهائم اشاره دارد عبارتند از:

- «وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ

۱. دراسات فی المکاسب المحرمة؛ ج۲، ص: ۱۱

۲. دراسات فی المکاسب المحرمة؛ ج۲، ص: ۱۱

۳. کتاب المکاسب (للشیخ الأنصاری، ط - الحدیثة)؛ ج۱، ص: ۷۳

۴. دراسات فی المکاسب المحرمة؛ ج۲، ص: ۱۳

عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْبَهِيمَةِ الْبَقَرَةِ وَ غَيْرِهَا تُسْقَى- أَوْ تُطْعَمُ مَا لَا يَحِلُّ لِلْمُسْلِمِ أَكْلُهُ أَوْ شُرْبُهُ- أَ يُكْرَهُ ذَلِكَ قَالَ نَعَمْ يُكْرَهُ ذَلِكَ.» [1]

- «وَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ غِيَاثٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ع كَرِهَ أَنْ تُسْقَى الدَّوَابُّ الْخَمْرَ.» [2]
- «مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع عَنِ الْخَمْرِ فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص- إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بَعَثَنِي رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ- وَ لِأَمْحَقَ الْمَعَازِفَ وَ الْمَزَامِيرَ- وَ أُمُورَ الْجَاهِلِيَّةِ وَ الْأَوْثَانَ- وَ قَالَ أَقْسَمَ رَبِّي - لَا يَشْرَبُ عَبْدٌ لِي خَمْراً فِي الدُّنْيَا- إِلَّا سَقَيْتُهُ مِثْلَ مَا يَشْرَبُ مِنْهَا مِنَ الْحَمِيمِ - مُعَذَّباً أَوْ مَغْفُوراً لَهُ- وَ لَا يَسْقِيهَا عَبْدٌ لِي صَبِيّاً صَغِيراً أَوْ مَمْلُوكاً- إِلَّا سَقَيْتُهُ مِثْلَ مَا سَقَاهُ مِنَ الْحَمِيمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ- مُعَذَّباً بَعْدُ أَوْ مَغْفُوراً لَهُ-.» [3]
- «وَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ بَشِيرٍ الْهُذَلِيِّ عَنْ عَجْلَانَ أَبِي صَالِحٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع الْمَوْلُودُ يُولَدُ فَنَسْقِيهِ الْخَمْرَ- فَقَالَ لَا مَنْ سَقَى مَوْلُوداً مُسْكِراً- سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الْحَمِيمِ وَ إِنْ غُفِرَ لَهُ.» [4]
- «وَ فِي عِقَابِ الْأَعْمَالِ بِإِسْنَادٍ تَقَدَّمَ فِي عِيَادَةِ الْمَرِيضِ عَنِ النَّبِيِّ ص فِي حَدِيثٍ قَالَ: وَ مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ - سَقَاهُ اللَّهُ مِنْ (سَمِّ الْأَسَاوِدِ) - وَ مِنْ سَمِّ الْعَقَارِبِ إِلَى أَنْ قَالَ- وَ مَنْ سَقَاهَا يَهُودِيّاً أَوْ نَصْرَانِيّاً أَوْ صَابِئاً- أَوْ مَنْ كَانَ مِنَ النَّاسِ فَعَلَيْهِ كَوِزْرِ مَنْ شَرِبَهَا.» [5]
- «وَ عَنْهُ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ آدَمَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ ع عَنْ قَطْرَةِ خَمْرٍ أَوْ نَبِيذٍ مُسْكِرٍ- قَطَرَتْ فِي قِدْرٍ فِيهِ لَحْمٌ كَثِيرٌ وَ مَرَقٌ كَثِيرٌ- قَالَ يُهَرَاقُ الْمَرَقُ أَوْ يُطْعِمُهُ أَهْلَ الذِّمَّةِ أَوِ الْكَلْبَ- وَ اللَّحْمَ اغْسِلْهُ وَ كُلْهُ-» [6]
- «مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا وَ مَا أَحْسَبُهُ إِلَّا (عَنْ) حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ قَالَ: قِيلَ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فِي الْعَجِينِ- يُعْجَنُ مِنَ الْمَاءِ النَّجِسِ كَيْفَ يُصْنَعُ بِهِ- قَالَ يُبَاعُ مِمَّنْ يَسْتَحِلُّ أَكْلَ الْمَيْتَةِ.» [7]
- «وَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: يُدْفَنُ وَ لَا يُبَاعُ.» [8]

---

۱. وسائل الشیعة؛ ج۲۵، ص: ۳۰۹

۲. وسائل الشیعة؛ ج۲۵، ص: ۳۰۸

۳. وسائل الشیعة؛ ج۲۵، ص: ۳۰۷

۴. وسائل الشیعة؛ ج۲۵، ص: ۳۰۷

۵. وسائل الشیعة؛ ج۲۵، ص: ۳۰۹

۶. وسائل الشیعة؛ ج۳، ص: ۴۷۰

۷. وسائل الشیعة؛ ج۱، ص: ۲۴۲

۸. وسائل الشیعة؛ ج۱، ص: ۲۴۳